

Bakermat van het parlementarisme

Parlementsgebouw van Londen

Eén der belangrijkste geschenken die Engeland aan de wereld gaf, is beslist het parlementarisme, d.w.z. de vertegenwoordiging van de bevolking in de regering. Bij een parlementair stelsel benoemt het staatshoofd zijn ministers uit de partij die de meerderheid heeft in het parlement. Reeds in 1215 stond de Grote Raad, samengesteld uit leden van de geestelijkheid en van de hoge adel, de Engelse koning bij in het beleid van het land. Ofschoon de Magna Charta of Grote Keure alleen aan deze beide groepen rechten verzekerde die een grens stelden aan de absolute koninklijke macht, was dit toch in zekere zin een eerste vorm van standenvertegenwoordiging. In het begin beschouwden allen dit charter als een feodaal document, dat enkel het naleven van feodale gewoonten en verplichtingen eiste. Later werd het duidelijk dat de Magna Charta de eerste mijlpaal in de geschiedenis van het parlement was. Niet enkel beperkte ze de macht van de koning, ze schonk ook het leven aan het begrip van de persoonlijke vrijheid. De koning moest zich immers in regeringsaangelegenheden laten helpen door raden. Vooreerst was

er de Geheime Raad of Private Council die de koning dagelijks bijstond en uitvoerende macht bezat. Hieruit groeide later het ingewikkelde orgaan dat wij vandaag regering noemen. Vervolgens kon de koning, in tijden van crisis of zo hij advies wilde inwinnen over nationale aangelegenheden, de reeds besproken Grote Raad of Great Council bijeenroepen. Het parlement nu was het kind van deze Grote Raad. Toen Hendrik III, de zoon van Jan zonder Land, herhaaldelijk de Grote Raad over het hoofd zag, lokte dit in 1258 een opstand uit onder leiding van Simon van Montfort. De koning moest toen niet alleen genoegen nemen met de oprichting van het parlement, doch ook berusten in de medezeggenschap van stedelijke vertegenwoordigers.

Onder Hendrik III en Edward I werd het inderdaad stilaan de gewoonte, bij de bekrachtiging van wetten en geldheffingen, ook vertegenwoordigers der graafschappen en twee burgers uit sommige steden op te roepen. Hieruit groeide langzaam het Lagerhuis en ontstond het idee van de volksvertegenwoordiging. Nochtans waren de "Lords", de geestelijkheid

en de hoge adel, in deze vergadering nog steeds het talrijkst en speelden de anderen, de "Commons", een veel geringere rol. Pas onder Edward II verruimde de invloed van de "Commons" en kreeg het parlement vat en controle op de hoge ambtenaren. Herhaaldelijk legde men ook vele grieven aan de koning voor. De koning werd zelfs in 1327 door het parlement, ten voordele van Edward III, afgezet.

In de loop van de 14e eeuw, onder Edward III, kwam de splitsing van het parlement in twee lichamen tot stand. Tot het House of Lords, het Hogerhuis, behoorden de rijksgroten die door de koning voor het leven werden benoemd en zich vooral bemoeiden met het staatsbestuur. De leden van het House of Commons, het Lagerhuis, waren de ridders en de vertegenwoordigers van de steden. Zij waren slechts bevoegd om de koning subsidies, of toelagen, toe te kennen en nieuwe belastingen te stemmen. Waar deze twee lichamen steeds apart hadden gestemd, gingen zij voortaan ook afzonderlijk vergaderen. Het feit dat de lagere adel zich bij de burgers en niet bij de hogere adel aansloot, zou ook later een zeer belangrijke

rol spelen in de Engelse politieke geschiedenis. Het zou immers de basis vormen waarop alle vrijheden van dit land steunden. Het zou bovendien elk absolutisme of onbeperkt vorstelijk gezag weren. Hoewel de dertigjarige strijd tussen de koningshuizen Lancaster en York, de Rozenoorlog, de macht van het parlement aanzienlijk vergrootte (het grootste gedeelte van de Engelse adel was immers in deze twist gevallen en beide partijen waren totaal uitgeput), wisten de Tudors de parlementaire invloed opnieuw in te dijen. Door ruime persoonlijke inkomsten en een verstandige buitenlandse politiek, die hem buiten de Europese oorlogen deed blijven, kon Hendrik VII, de eerste koning van het huis Tudor, zich inderdaad hoe langer hoe meer losmaken van het parlement. Toen Hendrik VIII de troon beklom, was de koninklijke macht zeer groot. Nochtans richtte hij, in de strijd die hij tegen de paus voerde, het Reformation Parlement op (1529). Deze instelling zetelde gedurende zeven jaar en vaardigde een reeks koninklijke statuten uit, die de oppermacht van de Kerk braken en ze op de koning en het parlement overdroeg. Zij konden voortaan om het even welke wet

in het land verordenden. Het machtsbewustzijn van de Commons vermeerdeerde ook door het wegvallen van de ambten in het Hogerhuis. Vanaf 1547 is hun werking inderdaad volledig bepaald. De poging van de Stuarts (1603-1688) om de macht van het Lagerhuis te breken en een absoluut gezag te vestigen, lokte de terechtstelling van Karel I en de verbanning van Jacobus II uit. Door aan de koning het recht te ontnemen genade te verlenen aan ministers die door het parlement in beschuldiging waren gesteld, groeide de parlementaire macht onder het Huis van Hannover (sinds 1714) aan. Toen men vervolgens besloot de begroting (= raming van de staatsuitgaven en -inkomsten) niet langer voor de regeringstijd van de koning, doch enkel voor één jaar vast te stellen, werd een jaarlijkse bijeenroeping van het parlement onvermijdelijk. In de loop van de 18e eeuw ontwikkelde zich ten slotte het gebruik dat de ministers, na een votum van wantrouwen, aftraden. De vereniging met Schotland (1707) en met Ierland (1801) wijzigde het parlement grotelijks. In het Lagerhuis verhoogde het aantal zetels, terwijl in het Hogerhuis 16 Schotse en 26 Ierse peers

werden opgenomen. De beperktheid van het kiesrecht en de willekeurige zetelverdeling maakten nochtans dat het Lagerhuis in de 18e eeuw slechts een zeer gebrekkige vertegenwoordiging van het Engelse volk was. Ofschoon hij aan de lagere klassen nog geen stemrecht toekende, bracht in 1832 de Reformact van J. Russell hieraan verandering, evenals de hervormingen van 1867, 1884, 1918 en 1928.

Parlement van Edward I

in 1605 ontdekten de Yeomen buskruit in de kelders van het Parlement; de inspectietocht gebeurt nu nog

De ontwikkeling van het Engelse parlement is een toenemend beknotten van de koninklijke macht. In 1215 krijgen geestelijkheid en adel door de Magna Charta medezeggenschap in het bestuur en toezicht op de financiën. Als in de 13e eeuw het parlement wordt opgericht, gaat ook de derde stand zijn woordje meepraten. Dit lichaam zou, na de splitsing in Hoger- en Lagerhuis, uiteindelijk zo machtig worden dat het zelfs de koning kon afzetten.

